

ВОЈВОДИНА У СТАРОЈ ГРАФИЦИ*)

Репродуктивна графичка уметност је од 17. века па до 1870-тих година — када су пронађени нови, бржи и економичнији технички поступци умножавања — важан медијум визуелног преноса обавештења о значајним догађајима, људима, географским крајевима и градовима.

Интересовање за војвођанске крајеве почиње да се јавља крајем 17. и почетком 18. века услед ратних збивања на овом тлу, односно због битака против Турака, од којих су најважније биле код Сланкамена (1691), Сенте (1697) и код Петроварадина (1716). По наруџби западних и средњоевропских интересената настају мање или више уметнички надахнути описи војних окршаја, који су, сви, имали нешто заједничко: тежњу за што прецизнијим географским и ситуационим фиксирањем догађаја. Графички центри тих описа налазе се у Низоземској (која је дала изненађујући број графичких листова), Француској, Немачкој и Аустрији. Скоро неписано правило у вези са тим описима је подела гравуре на два поља: у горњем је географски положај краја, а у доњем сликовити опис битке. Уколико није дат овакав распоред, битке су редовно приказане из птичије перспективе уз обухватање великих пространстава.

Прво конкретно описивање важних архитектонских здања и комплекса налази се у делима Христифора Жефаровића и Захарије Орфелина. Они дају прве описе цркава и манастирских целина, међу којима ваља истаћи највећи графички рад Захарије Орфелина — архитектонски комплекс манастира Крушедола (1775).

После ратова против Турака, сређивањем прилика у Војводини, а пре свега развојем занатства и трговине, у графици профаног карактера настаје велики број цеховских писама и вандровки (цеховских исправа путујућих занатлија) са вездутима градова у заглављу или у облику додатних, али потпуно самосталних илустрација. Можда није случајност што је први прецизан опис Новог Сада на цеховском писму дао Орфелин већ 1784. године. За њим следе многи (не тако успели) цеховски листови овога града, а и многих других места у Војводини.

Увиђајући важност Дунава као пловног пута и сликовитост његових обала, бечки сликар Јакоб Алт од 1818. обилази градо-

*) Уводна реч мр Ирене Балат, кустоса Војвођанског музеја на отварању истоимене изложбе у Београду, 20. V 1982. године, у Конаку кнегиње Љубице

ве и места поред Дунава и црта њихове ведуте, које ће за јавност бити издате у литографијама. У наслову серије аутор каже да је то „сликовито путовање од извора Дунава до његовог ушћа”. Поуздано се зна да је обилазило места до Београда, а остала места цртали су други уметници. Популарност овог великог опуса (250 ведута) потврђују четири његова издања (1820, 1824, 1826. и 1833). Ово дело је истовремено и најобухватнији опис наших крајева, односно приобалних места. Касније су те ведуте често копиране у техници челикореза малог формата — у графичким центрима Немачке и Енглеске.

Има значајних и занимљивих приказа наших становника и мѐста, који нису од руку школованих уметника, него рад даровитих аматера, писаца, светских путника и војних лица. Једна од њих израђена је у колорисаним бакрорезима према цртежима потпуковника Јозефа Бикеши-Хајнбухера 1816. год. Већ 1820. год. серија је доживела друго издање. Књижевница Лујза Коц, средином прошлог века, црта занимљиве историјске објекте Војводине, наглашавајући да их је цртала „верно према природи”.

Револуционарна збивања 1848/49, која су се dobrим делом одигравала на данашњем тлу Војводине, донела су и нове садржаје графици, јер се јавност у земљи и иностранству заинтересовала за описе битака, као и за портрете главних учесника у тим политичким и војним догађајима. Центар тих нових тема у графици су Беч и Пешта, где су овековечени многи догађаји и ликови тог револуционарног времена.

Портрети представника јавног и културног живота Војводине настају у графици већ од средине 18. века, у прво време у техници бакрореза, а од 1796, проналаском литографије — скоро искључиво се користи та нова графичка техника. Литографски центри у којима је настао велики број портрета били су Беч, Пешта, Лајпциг, а нешто мање и друга европска средишта. Међу најистакнутије уметнике портрета спадају врсни бечки портретиста Јозеф Крихубер и Анастас Јовановић — први српски литограф, одличан цртач и акварелист.

Тако је графичка делатност наших и страних графичких средишта испунила свој уметнички задатак, а истовремено трајно овековечила важне тренутке, ликове, градове и крајолике у прошлости. Знатан број тих графика налази се данас у великим југословенским енциклопедијама: у Енциклопедији Југославије, у Војној и Општој енциклопедији, где су својим документарним и уметничким илустрацијама знатно обогатили садржај тих драгоцених издања наше данашње, савремене културе.